

Інформаційна довідка щодо особливостей оподаткування доходів добровільних пенсійних фондів та їхніх вкладників*

***Анотація.** В інформаційній довідці проаналізовано особливості податкового режиму для добровільних пенсійних фондів, їх вкладників, учасників та вигодонабувачів у контексті положень проєктів законів України «Про добровільні пенсійні фонди» (реєстр. № 15570 від 28.08.2026) та «Про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про добровільні пенсійні фонди» (реєстр. № 15571 від 28.08.2026).*

***Ключові слова:** пенсійна система, пенсійні фонди, оподаткування, вкладники, податкові пільги, особливості оподаткування.*

Вступ

Як правило, у державах-членах Європейського Союзу та інших розвинених державах світу пенсійне забезпечення здійснюється на кількох рівнях, і одним із рівнів є добровільне накопичення коштів у відповідних фінансових установах¹. В Україні також створено законодавчі засади для такого накопичення, однак державою та експертами визнається, що накопичувальна система пенсійного забезпечення працює недостатньо. Частково проблемою є низькі доходи працюючих, багато з яких не мають «вільних» коштів для інвестицій. Частково – низька фінансова грамотність, а також низька довіра до існуючих інструментів, особливо тих, що впроваджуються поза банківською системою і Фондом гарантування вкладів фізичних осіб². Окремі експерти прямо застерігають українців від співпраці зі страховими компаніями через ризики банкрутства³. Водночас, пенсійне страхування є занадто зарегульованим та оподаткованим, що не вигідно ані страховикам, ані страхувальникам⁴.

За даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку станом на кінець I кварталу 2026 року в Реєстрі недержавних пенсійних фондів (НПФ) налічувалося 54 НПФ, але тільки 47 з них здійснювали діяльність. Загальна кількість учасників НПФ становила 889,2 тис. осіб, а загальна вартість активів – 7,07 млрд грн⁵.

¹ Оглядове досє щодо актуальних питань накопичувальної системи пенсійного забезпечення. Вебсайт Дослідницької служби Верховної Ради України. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32219.pdf>

² Обов'язкове пенсійне накопичення: п'ять причин, чому ні. Вебсайт Центру економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/obovyazkove-pensijne-nakopichennya-p/>

³ Чому накопичувальна пенсійна система не працює для пенсіонерів. Вебсайт Знай.Уа. URL: <https://zk.znaj.ua/496936-chomu-nakopichuvalna-pensijna-sistema-ne-pracyuye-dlya-pensioneriv>

⁴ Пенсія, яка не прийде. Вебсайт Економічної правди. URL: <https://epravda.com.ua/finances/pensijna-kriza-v-ukrajini-chomu-nakopichuvalni-sistemi-ne-pracyuyut-823281/>

⁵ Пенсія, яку накопичуєш сам: як змінюють систему недержавного пенсійного забезпечення. Вебсайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/ua-pensija-iaku-nakopichuesh-sam-iak-zminiuiut-sistemu-nederzhavnoho-pensiinoho-zabezpechennia/>

З метою приведення до сучасних стандартів системи управління установ пенсійного забезпечення (пенсійних компаній), врегулювання питання щодо інвестиційної діяльності з пенсійними активами до Верховної Ради України внесено законопроект «Про добровільні пенсійні фонди» (реєстр. № 15570 від 28.08.2026)⁶ (далі – законопроект № 15570). Пов'язаний із цим законопроектом проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про добровільні пенсійні фонди» (реєстр. № 15571 від 28.08.2026)⁷ (далі – законопроект № 15571) пропонує поширити на добровільні пенсійні фонди податковий режим, притаманний НПФ.

Основна частина

Наразі діяльність НПФ унормовано Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення». Законопроект № 15570 передбачає, що їх буде замінено добровільними пенсійними фондами (рис. 1).

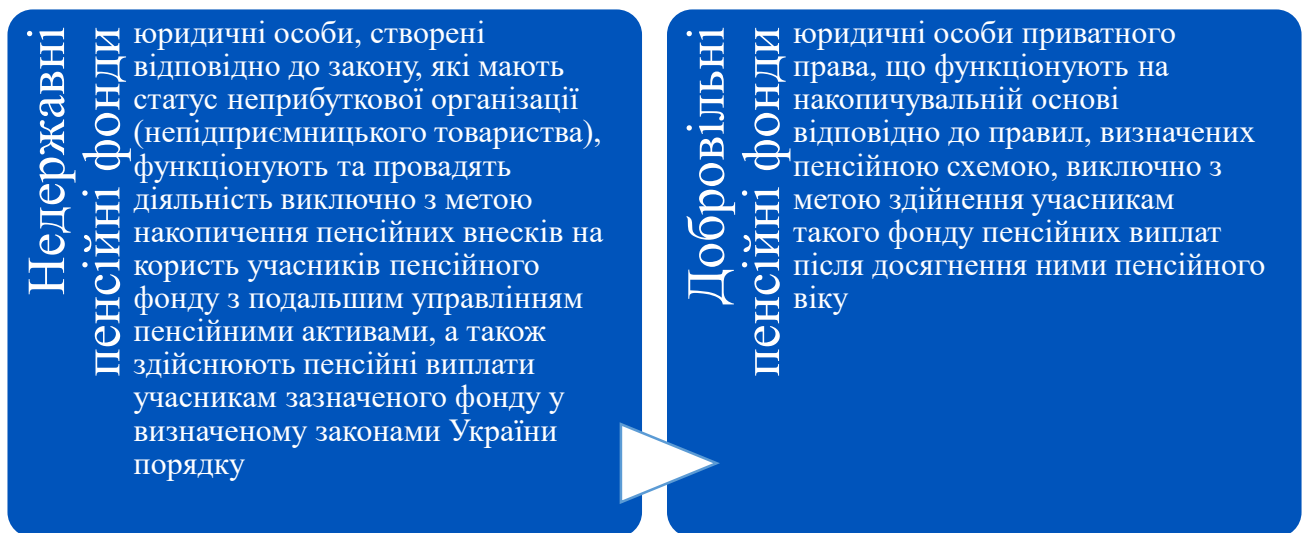

Рис. 1.

Відповідно до законопроекту № 15570 майбутній Закон України має набути чинності з дня опублікування, а ввести його в дію пропонується з 1 січня 2028 року. З моменту набрання чинності забороняється створення НПФ згідно з Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення», а через 10 років після набрання чинності цей Закон має втратити чинність в частині регулювання недержавних пенсійних фондів.

Водночас законопроект № 15571 не пропонує змінити чинний податковий режим для НПФ, а лише поширити його на добровільні пенсійні фонди.

Отже, Податковий кодекс України, як і Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення», відносить НПФ до неприбуткових організацій. Хоча

⁶ Проект Закону про добровільні пенсійні фонди (реєстр. № 15570 від 28.08.2026). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70591>

⁷ Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про добровільні пенсійні фонди» (реєстр. № 15571 від 28.08.2026). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70592>

законопроект № 15570 у визначені добровільного пенсійного фонду не згадує про неприбутковість, однак за змінами, передбаченими законопроектом № 15571, такі фонди можуть визначатися неприбутковими організаціями (зміни до підпункту 133.4.1 пункту 133.4 статті 133 Податкового кодексу України). Неприбуткові організації відповідно до пункту 133.4 статті 133 не є платниками податку на прибуток підприємств.

Відповідно до підпункту 141.6.2. пункту 141.6 статті 146 Податкового кодексу України звільняються від оподаткування податком на прибуток суми коштів у вигляді внесків, які надходять до платників податку, що здійснюють недержавне пенсійне забезпечення відповідно до закону, від вкладників пенсійних фондів, вкладників пенсійних депозитних рахунків та осіб, які уклали договори страхування відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», а також осіб, які уклали договори страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника НПФ відповідно до зазначеного Закону. Водночас слід зазначити, що до цієї норми змін законопроектом № 15571 не пропонується.

Стаття 196 Податкового кодексу України встановлює, що операції з управління активами (у тому числі пенсійними), не є б'єктом оподаткування податком на додану вартість. Відповідно до пункту 291.5 статті 291 Податкового кодексу України не можуть бути платниками єдиного податку першої - третьої груп страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, інші фінансові установи, визначені законом.

У свою чергу, для фізичних осіб не оподатковуються податком на доходи фізичних осіб:

- сума страхових виплат, страхових відшкодувань, викупних сум або пенсійних виплат, що сплачуються платнику податку за договорами недержавного пенсійного забезпечення, за договорами пенсійного вкладу, договорами довірчого управління, укладеними з учасниками фондів банківського управління, у випадках та розмірах, визначених підпунктом 170.8.2 пункту 170.8 статті 170;

- сума пенсійних внесків у межах недержавного пенсійного забезпечення відповідно до закону, страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), у тому числі, за договорами добровільного медичного страхування та за договором страхування додаткової пенсії, внесків на пенсійні вклади, внесків до фонду банківського управління, сплачена будь-якою особою-резидентом за платника податку чи на його користь, крім сум, що сплачуються:

особою-резидентом, що визначається вигодонабувачем (бенефіціаром) за такими договорами;

одним із членів сім'ї першого ступеня споріднення платника податку;

роботодавцем-резидентом за свій рахунок за договорами недержавного пенсійного забезпечення платника податку та/або за договорами добровільного

медичного страхування в межах 30 % нарахованої заробітної плати такому працівнику;

резидентом Дія Сіті за свій рахунок за договорами недержавного пенсійного забезпечення та/або за договорами добровільного медичного страхування платника податку-гіг-спеціаліста в межах 30 %; нарахованої винагороди такому гіг-спеціалісту.

Відповідно до пункту 164.6 статті 164 Податкового кодексу України під час нарахування доходів у формі заробітної плати база оподаткування визначається як нарахована заробітна плата, зменшена на суму страхових внесків до Накопичувального фонду, а у випадках, передбачених законом, – обов'язкових страхових внесків до недержавного пенсійного фонду, які відповідно до закону сплачуються за рахунок заробітної плати працівника, а також на суму податкової соціальної пільги за її наявності.

Згідно зі статтею 165 Податкового кодексу України не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу, зокрема:

сума страхових внесків до Накопичувального фонду, а у випадках, передбачених законом, – обов'язкові страхові внески до недержавного пенсійного фонду та фонду банківського управління;

сума коштів, що належать платнику податку, які відповідно до закону перераховуються з Накопичувального фонду до недержавного пенсійного фонду, фонду банківського управління чи страхової організації, з недержавного пенсійного фонду, фонду банківського управління до іншого недержавного пенсійного фонду, фонду банківського управління, страхової організації або на пенсійний депозитний рахунок банку;

сума страхової виплати, страхового відшкодування, викупна сума або їх частина, чи пенсійна виплата, отримана платником податку за договором довгострокового страхування життя, у тому числі страхування довічних пенсій, сума пенсійної виплати із системи недержавного пенсійного забезпечення, сума виплати за договором пенсійного вкладу, договором довірчого управління, укладеним з учасником фонду банківського управління.

Таким чином, до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу не включаються як внески, так і виплати у системі недержавного пенсійного забезпечення. Також відповідно до статті 166 Податкового кодексу України відповідні внески, зроблені на власну користь або на користь члена сім'ї платника податку першого ступеня споріднення, можуть бути включені до податкової знижки. При цьому внески на свою користь обмежені сумою, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень, а на користь члена сім'ї – 50 % цієї суми.

Пункт 170.8 статті 170 Податкового кодексу України визначає особливості оподаткування доходів, отриманих за договорами довгострокового страхування життя (у тому числі страхування довічних пенсій), недержавного пенсійного забезпечення, пенсійних вкладів та за договорами довірчого управління. Податковим агентом платника податку-учасника недержавних пенсійних фондів є адміністратор НПФ, який нараховує виплату за договором з недержавним пенсійним фондом, він же є податковим агентом одержувача одноразової виплати за рахунок коштів НПФ.

Податковий агент утримує та сплачує (перераховує) до бюджету податок за ставкою 18 % з:

60 % суми виплати пенсії на визначений строк, що проводиться з НПФ учаснику фонду в порядку та строки, визначені законодавством, та регулярних та послідовних виплат (ануїтетів) за договором довгострокового страхування життя, пенсійних виплат за договором пенсійного вкладу, пенсійних та цільових виплат учасника фонду банківського управління, виплат довічної пенсії (довічні ануїтети);

суми коштів, з якої не було утримано (сплачено) податок та яка виплачується вкладнику з його пенсійного вкладу або рахунка учасника фонду банківського управління у зв'язку з достроковим розірванням договору пенсійного вкладу, договору довірчого управління, договору недержавного пенсійного забезпечення.

Законопроектом № 15571 пропонується стягувати податок із 60 % виплати пенсії на визначений строк, що проводиться з добровільного пенсійного фонду вигодонабувачу такого фонду в порядку та строки, визначені законодавством.

Однак, не оподатковуються під час їх нарахування (виплати) податковим агентом:

сума регулярних та послідовних виплат (ануїтетів) за договором довгострокового страхування життя або пенсійних виплат за договором пенсійного вкладу, пенсійних та цільових виплат учасника фонду банківського управління, пенсійних виплат на визначений строк, одноразових пенсійних виплат або довічних пенсій, нарахованих та/або виплачених платнику податку - резиденту, який не досяг повноліття або має вік не менше ніж 70 років;

сума виплати за договором пенсійного вкладу, виплат з рахунка учасника фонду банківського управління, виплати пенсії на визначений строк, довічної пенсії або одноразової виплати, якщо вкладник, учасник фонду банківського управління, учасник недержавного пенсійного фонду чи застрахована особа отримала інвалідність I групи;

сума одноразової пенсійної виплати учаснику НПФ або Накопичувального фонду за рахунок коштів Накопичувального фонду.

Водночас відповідні доходи, що у разі смерті застрахованої особи сплачуються вигодонабувачу або спадкоємцю платника податку, оподатковуються за загальними правилами оподаткування спадщини.

Висновки

Як і існуючі НПФ, передбачені законопроектом № 15570 добровільні пенсійні фонди мають бути переважно неприбутковими організаціями. Доходи таких організацій звільняються від оподаткування податком на прибуток підприємств. У випадку, якщо статус неприбуткової організації не буде отримано відповідним фондом, на нього поширюватиметься норма щодо звільнення від оподаткування податком на прибуток суми коштів у вигляді внесків, які надходять до платників податку, що здійснюють недержавне пенсійне забезпечення відповідно до закону, від вкладників пенсійних фондів.

Внески вкладників та учасників добровільного пенсійного фонду не підлягатимуть оподаткуванню податком на прибуток фізичних осіб. Такі внески не включатимуться до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу та у певному (обмеженому) розмірі можуть бути зараховані до податкової пільги.

Водночас виплати із добровільного пенсійного фонду підлягатимуть оподаткуванню залежно від їх виду та категорії вкладника/учасника. Законопроектом № 15571 пропонується не оподатковувати нарахування (виплату) суми виплат пенсії на визначений строк, довічної пенсії або одноразової виплати, якщо учасник або вигодонабувач добровільного пенсійного фонду чи застрахована особа отримала інвалідність I групи. Податок 18 % стягуватиметься із 60 % виплати пенсії на визначений строк, що проводиться з добровільного пенсійного фонду вигодонабувачу такого фонду в порядку та строки, визначені законодавством. Відповідні доходи, що у разі смерті застрахованої особи сплачуватимуться вигодонабувачу або спадкоємцю платника податку, будуть оподатковуватися за загальними правилами оподаткування спадщини.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*